

A Természettudományi Társulat és a gyógyszerészek

Dr. Zboray Bertalan

A szerző a Társulat jegyzőkönyvei és korabeli közlemények alapján ismerteti a múlt századbeli magyar gyógyszerészet kapcsolatát a 150 évvel ezelőtt alakult Királyi Magyar Természettudományi Társulattal. A Társulat megalakulásában és működésének századfordulóig terjedő időszakában a kor gyógyszerészeinek jelentős szerepük volt; többen közülük tisztségviselőként is működtek a Társulatban és a Vándorgyűléseken előadásokkal szerepeltek.

A 150 éve alakult és teljes nevén Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak nevezett társulást az akkori idők haladó szellemű tudós férfiai, és közülük is kiemelkedve *Bugát Pál* és *Bene Ferenc* – mindketten az „Állami orvostan” egyetemi tanárai – hozták létre. A Társulat első éveinek történetét *Kovács S. Endre* sebész-főorvos – az első titkok (titkár) – örökítette meg a Társulat „Évkönyvé”-ben. Itt említi meg, hogy az 1841. május 29-re összehívott első Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésén vetődött fel a gondolat, hogy a megjelentekből állandó egyesületet kellene szervezni, amely folyamatos működésével ébren tartaná a természettudományok művelésének gondolatát. Évenként összehívna a Vándorgyűlést, más-más természettudományi érdekességet nyújtó, az ország különböző megyéiben fekvő – összejövetelekre is alkalmas – városokban.

Az Évkönyv közli a gyűlés alkalmából megjelentek által aláírt íven szereplők neveit, akik között 14 gyógyszerész is van, többek között: *Wagner Dániel*, *Gömöry Károly*, *Láng A. Ferenc*, *Müller Bernát*, *Würtzler Vilmos*, *Jurenák József* pesti, *Agnelli Ferenc* szolnoki gyógyszer-tulajdonosok.

A megalakított Társulat választmányába a szakosztályok 2–2 tagot delegáltak; a Vegytani-szakosztályt *Wagner Dániel* és *Irinyi János* képviselték.

A felsorolás azt mutatja, hogy a gyógyszerészek kezdetől fogva érdeklődéssel viseltettek, és szoros kapcsolatot tartottak fenn a „természetvizsgálókkal” nemcsak jelenlétükkel, hanem tisztségviseléssel is. 1844-ben a pesti *Jurenák Józsefet* pénztárnokul választották meg.

Az 1845. évi közgyűlés *gróf Széchenyi Istvánt* pártoló tagul, *Garai Sámuel* és *Jüttner Victor* pesti, valamint *Nendvich Tamás* és *Vilmos* pécsi gyógyszerészeket rendes tagjaként választotta.

Említésre méltó, hogy még ebben az évben lett tag *Jármay Gusztáv* pesti gyógyszerész is, aki 1848-tól kezdve hosszú időn át viselte a társulat pénztárosi tisztségét. Ő mint a Pesti Gyógyszerész Testület elnöke és aktív tagja már a kiegyezés előtt szorgalmazta a Társulat Vándorgyűléseinek gyógyszerész szakosztályában egy Országos Gyógyszerész Egylet létrehozását. Az egylet megalakulása után 1886-ig annak elnöke volt. E tisztnél fogva és a kar legismertebb tagjaként részt vett az első és a második Magyar Gyógyszerkönyv és Árszabás szerkesztésében is.

A Társulat működése iránt a gyógyszerészek érdeklődése a következő évek folyamán sem csökkent, mert 1846-ban a pesti *Szennert K. Jánoson* kívül tagul jelentkezett *Deutsch Károly* dévai, *Degrach Ferenc* nagytapolcsányi, *Nehrer*

Ágoston kézmárki és *Kocianovich János* gyöngyösi gyógyszerész is.

A gyógyszerészek neveit az 1847. évi jegyzőkönyvekben is olvashatjuk, így *Sihulsky József* és *Elend György* pesti gyógyszerészekét; *Molnár János* gyógyszerész a Rókus Kórház laboratóriumának vezetője pedig a Vegytani szakosztály tagja lett.

A felsorolt gyógyszerészek közül többen nemcsak jelenlétükkel, hanem szaktárgyaikba vágó és a Vegytani szakosztályban elhangzó előadásokkal is részt vettek az ismeretterjesztésben. E gyógyszerész-előadók sorát már 1841-ben *Jurenák József* pesti gyógyszerész megnyitotta, aki „A szalámiasó készítéséről Magyarországon” címmel tartott előadást. Említést érdemel az is, hogy az előadás – mint a Vegytani szakosztály ülése a „Gyógyszerész-kelvel” akkori helyiségében, a mai Eötvös Loránd-u. 1. sz. alatti egykori Jármay-féle „Oroszlán”-patika házában hangzott el.

Az előadók között először 1842-ben találkozunk *id. Wagner Dániel* pesti gyógyszerész nevével, aki kimagasló egyénisége volt a múlt század magyar gyógyszerész-társadalmának. Bécsben szerzett „doctor chemiae” képesítésével a Váci úton (ma Bajcsy-Zsilinszky út) működő gyógyszer-tára mellett gyógyszer-vegyészeti laboratóriumot is létesített, amiből később fiainak vezetésével a Magyar Gyógyszerészeti és Művegyészeti Vállalat fejlődött ki.

A temesvári Vándorgyűlésen 1843-ban előadást tartott *Sztupa György* akkor még aradi, később Budapesten a Kálvin téren levő gyógyszer-tár tulajdonosa, aki tevékenyen vett részt a főváros életében: tagja volt a Társulat választmányának, s két éven át a pénztárosi tisztséget is viselte. 1875-ben képviselőnek választották meg.

A Pécsen tartott Vándorgyűlésen (1845) szerepelt először előadással *Láng Adolf Ferenc* nyitrai gyógyszerész, aki – tudományos munkásságán kívül – azzal tette ismertté nevét, hogy 1848-ban Nyitrán megindította az első magyar nyelvű szaklapot „Gyógyszerészi Hírlap” címen. Sajnálatos, hogy a szabadságharc eseményei miatt a lapnak csak néhány száma jelenhetett meg.

Ez idő alatt Vándorgyűlések tartása és ezzel együtt a Társulat működése is szünetelésre kényszerült. A következő évek politikai légköre – természetesen – nem nyújtott lehetőséget a vidékenként máshol tartandó népes összejövetelek számára, mégis 1850-ben a korábbi alelnök *Szönyi Pál* debreceni tanúrnak, az Akadémia tagjának sikerült engedélyt nyernie a hatóságtól a Társulat további működésére.

Szönyi az 1850. jún. 20-án tartott közgyűlésen elnökölve bejelentette a hatóság engedélyét a további működésre és bemutatta *Gamperl* pestvárosi tanácsnokot mint miniszteri biztost. A régi tisztikarból *Szönyi Pál* alelnökön és *Kovács S. Endrén* kívül *Jármay Gusztáv* pénztárnok és *Pauer Lipót* gyűjteményőr maradtak meg tisztségükben. A közgyűlés lemondott az időközben be nem fizetett tagdíjakról és egyúttal döntött az új tagsági díjakról is: a pestiek tagdíját 6, a vidékiekét 2 Ft-ban állapította meg. Ezután 4 új tagot is felvettek, köztük *Matta László* pesti gyógyszerészt.

Az 1851. évi közgyűlés tagul választotta *Semmelweis Ignác* Fülöp Rókus kórházi főorvost és *Tóth István* gyógyszerész-tanársegédet. Felolvasták *Bugát Pál* lemondó levelét és *Szönyi Pált* elnökké választották meg, majd *Bugát Pált* „pártoló tag” címmel tüntették ki. Ebben az évben lépett be tagul *Reichenhaller Lajos* pesti gyógyszerész is.

A következő években megerősödhetett a Társulat pénzügyi helyzete, mert a jegyzőkönyv szerint a régi, szűk helyiségekből nagyobb, a Károlyi-palotával szemben lévő házba költöztek át. 1852-ben *Benga Adolf* pesti gyógyszerész, 1854-ben *báró Eötvös Józsefet* vették fel tagul. Az 1855. évi közgyűlés jegyzőkönyve szerint *Semmelweis Ignác* főorvos és *Fausser Antal* gyógyszerész tagjai a választmánynak, míg új tagként a székesfehérvári *Say Mór*ic gyógyszerész szerepel.

A vándorgyűléseknek egyik legsűrűbben szereplő és legszorgalmasabb előadója volt *Molnár János* a Rókus Kórház gyógyszerésze, Pest város törvényszéki vegyész. Több évtizedig tartó munkássága az ásványvizekre is kiterjedt. Analizálta a pest-budai és több vidéki gyógyfürdő vizét, úgyszintén igen sok kútvizet is. Eredményeiről kezdetben a Társulat Vegytani szakosztályában, majd a korabeli szaklapokban számolt be.

Az 1858-as esztendőben nagy veszteség érte a Társulatot, meghalt *Bene Ferenc* egyetemi tanár, aki országos tekintélyével nagy segítségére volt a Társulatsnak. Temetésén – a jegyzőkönyv szerint – a Társulat „testületileg” jelent meg.

Ebben az évben lépett be tagul *Kátai Gábor* karcagi gyógyszerész, aki szülővárosából Pestre kerülve nemcsak orvosi tanulmányokat végzett, hanem elvállalta a Társulat másodtitkári állását is; 1860-ban pedig – a könyvtáros elhunytja után – arra is vállalkozott, hogy elkészíti a könyvtár jegyzékét, „miután reméli, hogy márc. 15. után leteheti a második orvosi szigorlatát”. Jellemző energiájára, hogy

az állomány feldolgozását a következő év áprilisában már befejezte, és egyben jelentette állásától való megválását, mivel közben a Nagy-Kunság karcagi főorvosának választották meg. Pesti kapcsolata azért nem szakadt meg, mert feldolgozta és az „Évkönyv”-ben megjelentette a Társulat 1850–1856. évi gyűléseinek jegyzőkönyveit, ami lehetővé tette az említett évek eseményeiről rögzített kép vizsgálatát.

1860-ban vették fel tagul *dr. Than Károlyt* a bécsi egyetem tanársegédjét és *iff. Roth Pált* dési gyógyszerészt. *Than Károly* később mint a pesti Egyetem neves professzora nemcsak választmányi tagja volt a Társulatsnak, de az 1863. és az 1864. évi Vándorgyűléseken előadást is tartott.

Az Egerben tartott Vándorgyűlésen tűnt fel *Rozsnyay Mátyas* akkor még zombai, később aradi gyógyszerész, aki kb. negyedszázadon át egyik legszorgalmasabb látogatója volt a Társulatsnak, később választmányi tagja és a gyógyszerészszakosztály elnöke lett. *Rozsnyay* kilenc alkalommal tartott előadást, nemcsak gyógyszerekkel kapcsolatosan, hanem ismeretterjesztő jellegűeket is, pl. a fényképezésről, vagy a „Sarkító készülék” alkalmazásáról.

Ahogy közeledett a múlt század vége – úgy tűnik – úgy csökkent a gyógyszerészek érdeklődése is a Vándorgyűlések iránt. 1894-ben a Pécsen tartott gyűlés alkalmából felvett jegyzőkönyvben *Rozsnyayn* kívül más gyógyszerész-előadó nevével nem is találkozunk és a megjelentek névsorában is mindössze 9 gyógyszerész neve szerepel.

A Vándorgyűlések sorozata az első világháború kitöréséig zavartalan volt, sőt az azt követő években is felújult (az utolsót 1934-ben rendezték meg), de a szereplők akkor már századunk neves szakemberei voltak, akiknek munkássága a megszaporodott szaklapok hátsólapjain vált ismertté.

B. Zboray: *Society for Natural Sciences and the pharmacists*

On the basis of the protocols of the Society and the contemporary papers author describes the connection between the Hungarian pharmacy of the last century and the Royal Hungarian Society for Natural Sciences founded 150 years ago. In the formation of the Society as well as its operation until the turn of the century pharmacists played a significant role; many of them have been functionaries in the Society and they held lectures at the conferences.

(*Dr. Zboray Bertalan, Budapest, Garas u. 9. – 1026*)

Érkezett: 1992. május 06.